

CJJ04_9

Klára Osolsobě

osolsobe@phil.muni.cz

Finitní a nefinitní tvary

- Tvarové systémy českého slovesa
- Určité/finitní tvary
- Neurčité tvary
- Auxiliáry
- Modální slovesa
- Fázová slovesa
- Sponová slovesa

sloveso v určitém tvaru nahradíte infinitivem

- *Z jedné strany pomažeme studeným máslem.*
- *Až to uvidíte, pomažete rychle vyházet vše, co vám doma překáží!*
- *Tou se rána pomaže.*
- *... a pak pomažeme zpátky do Seal Beach, abychom dokončili to, co jsem považoval za náš prvořadý úkol - zjistit, kdo nám tu, sakra, krade jaderné hlavice.*
- *To mi bude hodně platný, až se mnou pomažeš zpátky na vyslanectví, aby mě dodělali.*
- *... když úplně vychladne, pomaž ho zavařeninou.*

ŘEŠENÍ — všimněme si, že předpona *po-* má v některých případech funkci gramatickou (**vyjadřuje synteticky futurum nedokonavého slovesa**) v jiných případech slovotvornou (**modifikuje význam neprefigovaného slovesa**).

- *Z jedné strany můžeme pomazat studeným máslem.*
- *Až to uvidíte, musíte mazat rychle vyházet vše, co vám doma překáží!*
- *Tou se rána musí pomazat.*
- *... a pak musíme mazat zpátky do Seal Beach, abychom dokončili to, co jsem považoval za náš prvořadý úkol - zjistit, kdo nám tu, sakra, krade jaderné hlavice.*
- *To mi bude hodně platný, až se mnou budeš muset mazat zpátky na vyslanectví, aby mě dodělali.*
- *... když úplně vychladne, můžeš ho pomazat zavařeninou.*

sloveso v určitém tvaru nahradíte infinitivem

- Pojedete s dalším transportem.
- Pokud sem pojedete autem, můžete zdarma parkovat nad Penzionem U Hradilů.
- Pokud pojedete o kousek výše, můžete vystoupit na 954 metrů vysoký Sabalan neboli Dračí horu.
- V olomouckém obranném pásmu zůstal zcela sám Burger, pojel si za branku, odkud našel Balána a ten mířil přesně k tyči.
- Pojela těsně k němu. "Sbohem, Prokope," řekla tiš, a počala pozpátku sjíždět po silnici.

Řešení – vidíme, jak se změní význam 3. věty

- *Budete muset jet s dalším transportem.*
- *Pokud sem chcete jet autem, můžete zdarma parkovat nad Penzionem U Hradilů.*
- *Pokud budete chtít jet/pojet o kousek výše, můžete vystoupit na 954 metrů vysoký Sabalan neboli Dračí horu.*
- *V olomouckém obranném pásmu zůstal zcela sám Burger, musel si pojet za branku, odkud našel Balána a ten mířil přesně k tyči.*
- *Musela pojet těsně k němu. "Sbohem, Prokope," řekla tiš, a počala pozpátku sjíždět po silnici.*

sloveso v určitém tvaru nahradíte infinitivem

- *Ovšem to půjde velmi těžko.*
- *Nula od nuly pojde.*
- *Pojďte do mé kanceláře.*
- *Letos poprvé půjdou na veletrh s deváťáky i žáci osmých tříd.*
- *„S poctivostí leda pojdeš“ a některé hrdinovy hlášky odkazují k tomu, že se tu chce vyprávět o „vyčuranosti“.*
- *Ale tady pojdu zimou.*
- *Když to nepůjde podle našich představ, možná budeme spokojení i s remízou .*

ŘEŠENÍ

- *Ovšem to muselo jít velmi těžko.*
- *Nula od nuly musela pojít.*
- *Musíte jít do mé kanceláře.*
- *Letos poprvé mohou jít na veletrh s deváťáky i žáci osmých tříd.*
- *„S poctivostí leda můžeš pojít“ a některé hrdinovy hlášky odkazují k tomu, že se tu chce vyprávět o „vyčuranosti“.*
- *Ale tady mohou pojít zimou.*
- *Když to má jít podle našich představ, možná budeme spokojení i s remízou .*

Zobecněte

- Jaké významy může mít prefix *po-*?
- Jak lze nahradit gramatikalizovaná futurální užití prefixu *po-*?
- Vzpomenete si na další česká slovesa, která tvoří synteticky futurum?
(prostudujte materiál v IS)
- Lze tato slovesa charakterizovat jinak než výčtem?

Auxiliár

- *Tuhle soutěž se teprve **budeme** muset naučit hrát.*
- *Museli **j sme** se naučit hrát takticky.*
- *Komunisté **nebudou** měnit místo oslav.*
- *Komunisté **by** neměnili nic.*
- *Jednou **jsem** něco podobného řekl.*
- *Neřekl **jsem** vám to hned na začátku?*
- *Na něco takového **nejsme** připraveni.*
- ***Nebyli by** šli všichni za jednoho.*
- *Kdyby ale přikládali důraz tomu, co říkám, **byli by** se nepletli*

Jde vždy o auxiliár?

- **Byli by** hloupí, kdyby to neudělali.
- Rušili **jsme** akce.
- **Nebyl jsem** ani přizván ke stavebnímu řízení.
- Poslední zápasy **jsme nebyli** kompletní.
- Ve druhém poločase **jsme** nehráli lépe.
- Ještě **nejsme** hotovi.
- **Nejsme** nezastavitelní, **bud'me** trošku skromní.
- Hledám byt, **su** tady doma.
- Protože **nesu** z práglu, tak mohu pouze z povzdálí přihlížet, jak to v tom práglu dopadne.
- Tak nějak tu **nesu** vítané.
- **Nebyl sem** schopnej myslet na nic jinýho.
- Neříkal **sem** to?

Které tvary se v češtině tvoří analyticky / jsou složené / jejich součástí je auxiliár.

- Popište pomocí lingvistických termínů složené tvary sloves.
- Věty převedte do 1./2./3. osoby, do futura/prézentu/préterita a negujte je.
- Chová se auxiliár ve všech případech stejně?
- Ne-li, popište rozdíly.

Ke čtení

- NESČ
- <https://www.czechency.org/slovník/AUXILI%C3%81R>
- <https://www.czechency.org/slovník/PR%C3%89TERITUM>
- <https://www.czechency.org/slovník/FUTURUM>
- <https://www.czechency.org/slovník/KONDICION%C3%81L>
- <https://www.czechency.org/slovník/IMPERATIV>
- <https://www.czechency.org/slovník/SPONA>
- <https://www.czechency.org/slovník/SLOVESN%C3%9D%20ROD#opisn%C3%A9%20pasivum>
- <https://www.czechency.org/slovník/PASIVUM>
- <https://www.czechency.org/slovník/MOD%C3%81LN%C3%8D%20SLOVESO>
- <https://www.czechency.org/slovník/F%C3%81ZOV%C3%89%20SLOVESO>

Vypište z textu všechny slovesné tvary a určete vyjadřované morfologické kategorie:

- Dál se nejede; dál už hučí zelená horská říčka v ohybu těsného údolí. Tak, tady jsme jako na dně kapsy, konec, dál není nic. Myslím, že sem byla železnice postavena jen proto, aby vozila fošny z pily a dlouhé, rovné pně spoutané řetězem. (...) Dvakrát za den přijížděl osobní vláček se dvěma vozy, z nichž vylezl hlouček vousáčů s pilami a sekerami, se zelenými klobouky na zrzavých palicích; když odzvonil signál jeho příjezdu, bim bim bim, bim bim bim, vycházelo se na peron, aby se asistovalo velké události dne. (...) večer bude stát před nádražím kočárek s kníratým kočím, jenž bude zádumčivě odhánět konečkem biče mouchy s plece ryšavých koní. (...) Pak přisupí vláček se dvěma vozy, pan přednosta trochu uctivě a trochu důvěrně salutuje tomu velmoži z pily, který si jde sednout do kočárku, mluvě nápadně hlasitě; (...) teď nezbývá než jít do hospody, kde je jeden stůl prostřen bílým ubrusem pro pány z nádraží, z pily a z lesní správy (...).
- (Karel Čapek)

Slovesné tvary

- Dál se nejede; dál už hučí zelená horská říčka v ohybu těsného údolí. Tak, tady jsme jako na dně kapsy, konec, dál není nic. Myslím, že sem byla železnice postavena jen proto, aby vozila fošny z pily a dlouhé, rovné pně spoutané řetězem. (...) Dvakrát za den přijížděl osobní vláček se dvěma vozy, z nichž vylezl hlouček vousáčů s pilami a sekerami, se zelenými klobouky na zrzavých palicích; když odzvonil signál jeho příjezdu, bim bim bim, bim bim bim, vycházelo se na peron, aby se asistovalo velké události dne. (...) večer bude stát před nádražím kočárek s kníratým kočím, jenž bude zádumčivě odhánět konečkem biče mouchy s plece ryšavých koní. (...) Pak přisupí vláček se dvěma vozy, pan přednosta trochu uctivě a trochu důvěrně salutuje tomu velmoži z pily, který si jde sednout do kočárku, mluvě nápadně hlasitě; (...) teď nezbývá než jít do hospody, kde je jeden stůl prostřen bílým ubrusem pro pány z nádraží, z pily a z lesní správy (...)

Rozhodněte, zda jsou v následujících větách podtrženy slovesné tvary v trpném rodě. Pokud ne, pojmenujte prostředek, který je podtržen:

- Obchody se zavírají v šest.
- Marcela a Viktor se hádají, jako by se nenáviděli.
- Mluvílo se tam hlavně o nedávných teroristických útocích.
- Zde se přijme prodavačka.
- Už se holky převlékají?
- Pět vojáků bylo raněných.
- Máme vyhráno, protože jsem dostala přidáno!
- Takový host nebyval vítán.

Řešení

- hádají se – reflexivum (resp. reciprocum) tantum;
- nenáviděli by se – slovesný tvar v činném rodě + zvratné zájmeno ve funkci předmětu s významem recipročním;
- převlékají se – slovesný tvar v činném rodě + zvratné zájmeno ve funkci předmětu;
- bylo raněných – sponové sloveso + adjektivum;
- máme – slovesný tvar v činném rodě;
- dostala jsem – slovesný tvar v činném rodě;
- ostatní podtržené tvary jsou slovesnými tvary v trpném rodě